

Vapaaehtoistyö Helsingin kaupunginkirjastossa – suositukset kirjastolaiselle ¹

Tämä dokumentti on toistaiseksi luonnos. Se odottaa Helsingin kaupunkitasoisen vapaaehtoistyötä käsittelevän ohjeen valmistumista. Valmisteluvaiheen tietojen mukaan ohjeiden välillä ei ole ristiriitaa.

Vapaaehtoisuus on hyvä asia.

Vapaaehtoistyö on yksittäisten ihmisten tai yhteisöjen hyväksi tehtyä toimintaa, josta ei saa rahallista korvausta, joka tehdään ilman pakkoa ja jota ei pidetä velvollisuutena perhettä tai sukua kohtaan eikä osana koulutusta ². Sillä tarkoitetaan ihmisten keskinäistä tukea, joka voi näyttäytyä toisten ihmisten auttamisena, vertaistukena, järjestötoimintana tai muuna yhteiskunnallisena osallistumisena.³

Vapaaehtoistyö ei ole vain työpanosta, vaan myös asukasosallisuuden muoto. Kirjasto tukee osaltaan aktiivista kansalaisuutta.

Vapaaehtoistyöllä ei voida paikata perustoiminnan puutteita. Sillä voidaan rikastuttaa toimintaa Helsingin kaupungin strategian mukaisesti.⁴ Vapaaehtoistyötä voidaan tehdä kirjastoissa silloin, kun perustoiminta on organisoitu hyvin ja sen rahoitus on kunnossa. Toisaalta vapaaehtoistyö on usein tilannesidonnaista. Työhön tarjoutuvien vapaaehtoisten omat lähtökohdat ratkaisevat myös toiminnan muodot. Luovat ratkaisut ja kokeilut ovat osa vapaaehtoistyötä, mutta ne ovat mahdollisia vain perustoiminnan varassa.

Vapaaehtoistyön tulee perustua ”molemmat voittavat” -periaatteeseen. Sen on tuotettava hyötyä sekä kirjastolle että iloa vapaaehtoiselle itselleen. Toimintaa tehdään kirjaston arvojen mukaisesti. Jokainen vapaaehtoinen tekee työtään omista lähtökohdistaan. Kirjaston on hyväksyttävä, että lähtökohdat ovat yksilöllisiä ja erilaisia. Vain pitämällä huolta työn mielekkyydestä kirjasto voi vaikuttaa suhteen jatkuvuuteen ja tekijän sitoutumiseen. Sitoutuminen ei voi syntyä vaatimuksesta vaan tekijän omasta halusta eikä siitä makseta palkkaa.

1 Suosituksen pohjana on työryhmän tekemä taustaselvitys ”Vapaaehtoistyö Helsingin kaupunginkirjastossa”. Ryhmään kuuluivat Saara Ihamäki (pj.), Jouni Juntumaa, Leena Sallas, Kaija Toppari ja Kristiina Vattulainen.

2 Esimerkiksi palkattomat harjoittelijat eivät ole vapaaehtoistyöntekijöitä.

3 Kulttuurikaveri – Opas vapaaehtoiselle. Helsingin kulttuurikeskus 2013

4 Helsingin kaupungin strategiaohjelma 2013–2016, sivu 9: ”Organisoidaan systemaattista vapaaehtoistyötä täydentämään viranomaistoimintaa.”

Arvot ja rajat

Vaikka vapaaehtoistyö on monimuotoista, sitäkin ohjaavat kirjaston arvot ⁵ ja sillä on rajat. Sitä koskevat luonnollisesti samat eettiset periaatteet kuin kirjastotyötä yleensä. Siihen kuuluvat esimerkiksi moniarvoisuus ja luottamuksellisuus: vapaaehtoistyöhön ei saa sisältyä uskonnollista eikä ideologista painostusta. Vapaaehtoinenkaan työntekijä ei saa kertoa kirjaston asiakkaista mitään ulkopuolisille silloin kun tieto on saatu työn kautta.

Seuraavia tehtäviä saa tehdä vain työsopimuksen tehnyt työntekijä

- Tilojen avainten hallussapito ⁶
- Helsingin kaupungin tietoverkkoon pääsy
- Kirjastojärjestelmän käyttö
- Kassaohjelman käyttö

Käytännön asioita

- Vapaaehtoistyö on kaupungilla vakiintunut toimintatapa ja kaupungilla on sitä varten ryhmävakuutus.
- Kirjastossa tai yksikössä otetaan jokaisen vapaaehtoistyöntekijän yhteystiedot ja ilmoitetaan ne henkilöstöyksikölle vakuutusturvan varmistamiseksi ja tilastointia varten.
- Kirjastolla on vapaaehtoistyöntekijöille yhtenäinen tunniste
- Vapaaehtoistyötä ei koordinoida keskitetysti, vaan siitä päätetään paikallisesti kirjastoissa ja yksiköissä.
- Vapaaehtoinen voi sitoutua määrättyyn työjaksoon tai se voi olla kertaluontoista.
- Kirjastoissa jokainen huolehtii siitä, että myös vapaaehtoinen kokee olevansa osa työyhteisöä
- Tehtävät sovitaan paikallispiirteiden sekä vapaaehtoisen osaamisen ja kiinnostuksen perusteella
- Kaupunginkirjastolla ei ole yhteistä käytäntöä, miten vapaaehtoistyöstä kiitetään.

Esimerkkejä vapaaehtoistyön muodoista suosituksineen

Tehtävä / toimintamuoto	Suositus vapaaehtoistyön osalta
Hyllyttäjä ja logistiset tehtävät	<p>Rekrytointi Ei haeta aktiivisesti, mutta voidaan tarttua tilaisuuteen silloin kun sopiva henkilö ilmaantuu.</p> <p>Perehdytys Perehdytetään tehtäviin.</p> <p>Toistuvuus Suositellaan säännöllisyyttä ja sitoutumista vähimmäisajaksi.</p>

⁵ Kirjaston arvot ovat: asiakaslähtöisyys, luottamuksellisuus, luovuus, moniarvoisuus, moniulotteisuus, taloudellisuus ja tasa-arvoisuus

⁶ Poikkeuksena kirjaston asukastilamainen käyttö. Tällöin avain annetaan yhdistyksen tai järjestön edustajan käyttöön. Käytäntö edellyttää erillistä sopimusta.

Kielikahvilan, kirjallisuuspiirin tai vastaavan vetäjä, lukukoiran ohjaaja	Rekrytointi Perehdytys Toistuvuus	Aktiivinen haku tai tilannekohtainen rekrytointi Toimintatavan ja periaatteiden selvittäminen Sitoutuminen tiettyyn jaksoon suositeltavaa
Kirjastomummo tai -vaari	Rekrytointi Perehdytys Toistuvuus	Aktiivinen haku tai tilannekohtainen rekrytointi Toimintatavan ja periaatteiden selvittäminen Luodaan lukujärjestys
Satutunnin pitäjä tai askartelun ohjaaja.	Rekrytointi Perehdytys Toistuvuus	Aktiivinen haku tai tilannekohtainen rekrytointi Toimintatavan ja periaatteiden selvittäminen Sitoutuminen tiettyyn jaksoon
Läksy-helppari, kirjastokaveri	Rekrytointi Perehdytys Toistuvuus	Aktiivinen haku tai tilannekohtainen rekrytointi Toimintatavan ja periaatteiden selvittäminen Luodaan lukujärjestys
Tehtävä / toimintamuoto		
Tapahtuma-avustaja, talkoolainen	Rekrytointi Perehdytys Toistuvuus	Aktiivinen rekrytointi Toimintaan tutustuminen Tapauskohtaista
Asiakkaiden tietotekniikka-avustaja, vertaiskouluttaja tai media-avustaja	Rekrytointi Perehdytys Toistuvuus	Aktiivinen haku tai tilannekohtainen rekrytointi Toimintatavan ja periaatteiden selvittäminen Luodaan lukujärjestys
Esiintyjä	Rekrytointi Perehdytys Toistuvuus	Voidaan tarttua tilaisuuteen silloin kun sopiva henkilö ilmaantuu. Voi liittyä yhteistyöhön oppilaitosten tms. kanssa. Usein yksittäinen keikka, joskus myös sarja.
Sisällön tuottaminen verkkoon (esimerkiksi	Rekrytointi Perehdytys Toistuvuus	Toiminnan mahdollistaminen teknisesti ja sen markkinointi Toiminnan periaatteisiin sitoutuminen (kirjalliset ohjeet) Ei edellytä säännöllisyyttä
Laajennettu aukioloaika	Rekrytointi	Kun asiakkaille järjestetään mahdollisuus käyttää kirjastopalveluja omatoimisesti aukioloajan ulkopuolella, se toteutetaan teknisin ratkaisuin

		(esimerkiksi Suomenlinna). Yksittäisissä tempauksissa tai tapahtumissa vapaaehtoiset voivat osallistua tilojen aukipitoon yhdessä henkilökunnan kanssa.
	Perehdytystoistuvuus	Tapauskohtaista
Kirjaston asukastilamainen käyttö	Rekrytointi	Asukkaat voivat kaupungin linjan mukaisesti saada mahdollisuuden käyttää kirjastotilaa omaan toimintaansa myös aukioloajan ulkopuolella. Asukastila toimii vapaaehtoisvoimin. Toiminnasta sovitaan aina kirjallisesti.
	Perehdytystoistuvuus	Tapauskohtaista
Osallistuminen valintatyöhön	Rekrytointi	Aktiivinen haku tai tilannekohtainen rekrytointi
	Perehdytystoistuvuus	Toiminnan periaatteisiin sitoutuminen
	Perehdytystoistuvuus	Tapauskohtaista